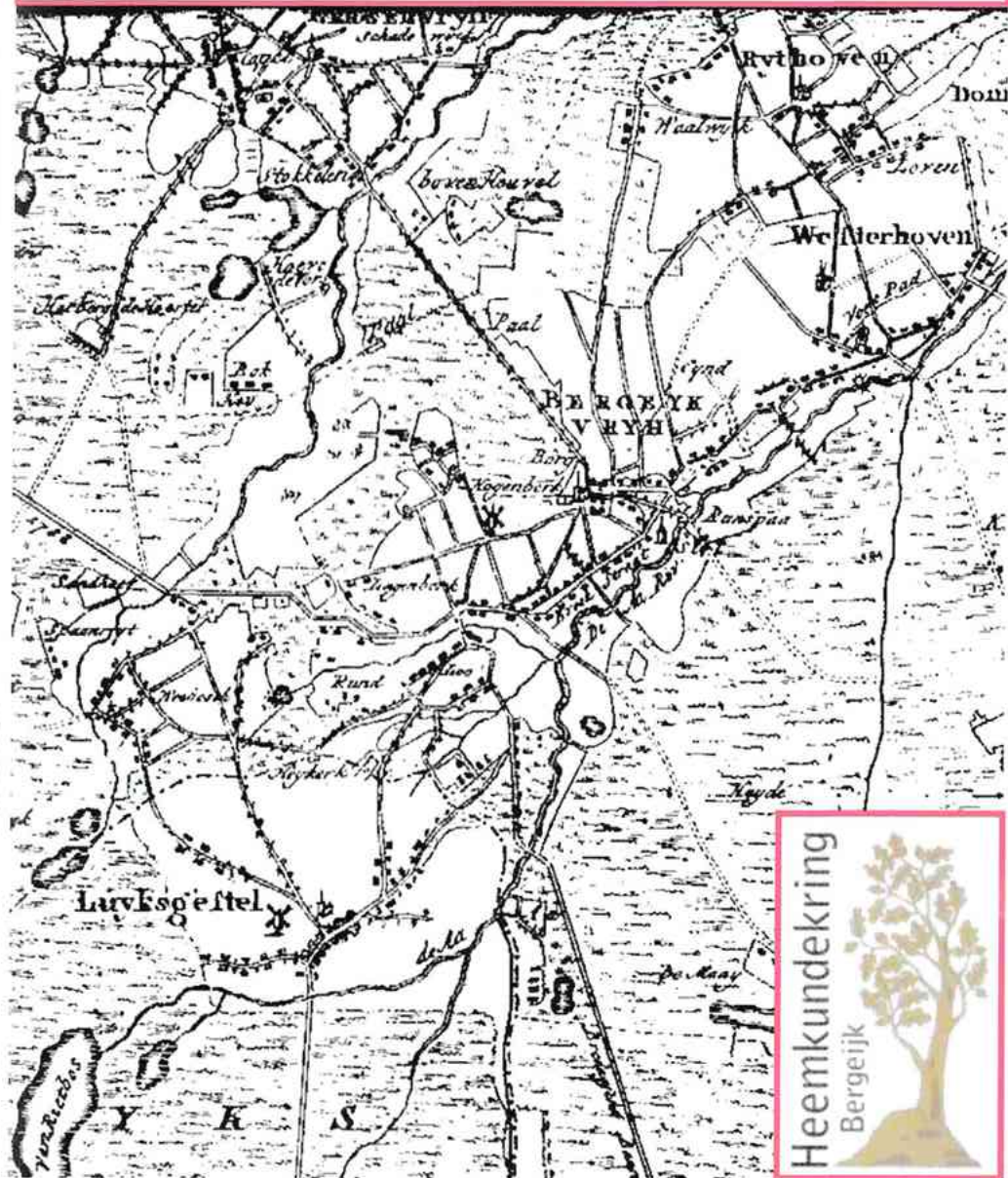

DE KEERSOPPER

Jaargang 12 Nr. 47 September 2017

Heemkundering
Bergeijk

DE KEERSOPPER

NR 47 september 2017

EENS LAG ER EEN HOBBELIG SINTELPAD

- Weinig automobilisten die over de comfortabele weg – worstelend met de snelheidslimiet – van het Eijkereind naar de Broekstraat racen (of omgekeerd), zullen zich realiseren dat het nog maar veertig jaar geleden is dat hier een hobbelig sintelpad lag. Plannen voor de verharding ervan waren in een vergevorderd stadium. De omwonenden bekeken ze met argusogen. Om een woordje mee te kunnen spreken en desnoods van zich af te bijten, bundelden zij hun krachten in een buurtvereniging. Wat volgde was een stevige maar faire confrontatie met het dagelijks bestuur van Bergeijk die uiteindelijk bij de Raad van State haar ontknoping vond. Wim van Dooremolen was erbij en laat zijn geheugen spreken.
- Bergeijk had, zoals bekend, het patent op kleurrijke huisartsen. Verschillende straten dragen hun namen. Min of meer vergeten is dokter Cornelis Bakker. Ten onrechte, vindt Jaap Bussing. Al was het maar omdat hij niet alleen als arts maar ook als avonturier memorabel is. Voor hij zijn artsenpraktijk in Bergeijk op zich nam, had hij al overwinterd op het Noordpool-ijs. Dat levert voor deze Keersopper een ijzingwekkend relaas op.
- Johan Biemans staat stil bij het droevige einde van Franske de mölder, een slachtoffer uit de nadagen van de Tweede Wereldoorlog. Hij werd dodelijk gewond terwijl hij op een zolder in Luyksgestel tabak stond op te hangen. Hoewel hij nog enkele dagen te leven had, werd hij op een lijkwagentje naar Bergeijk gebracht. Want een ander vervoermiddel was er niet. Het aangrijpende verhaal komt tot ons bij monde van een ooggetuige, Fons van Hove.
- Over de klok Katherina raken we niet uitgepraat. Aan Piet Aarts danken we de legende van een man die op een onzalig uur in het moeras tussen Bergeijk en Neerpelt verdwaalde en door de stem van de Katherina gered werd.
- Johan Biemans vraagt zich in een ‘overpeinzing bij de feestklok’ af of we met betrekking tot de Katherina echt wel weten wat we denken te weten. En dan denkt hij niet aan de genoemde legende.
- De redactie heeft aan het bovenstaande veel genoeg beleefd en wenst de lezer hetzelfde.

Cas van Houtert (eindredacteur)

HOE EEN BUURTVERENIGING EN B & W DE DEGENS KRUISTEN

Veertig jaar geleden stond Bergeijk voor een belangrijke beslissing. Het was in de loop der jaren duidelijk geworden dat de dorpskom het snel groeiende en zich steeds sneller bewegende verkeer niet meer kon verwerken. Tegelijkertijd deed zich de noodzaak voor de steeds slechter wordende weg Hoek/Lijnt te verharden. Voor de hand lag dat de oplossing van het tweede probleem een bijdrage kon leveren aan die van het eerste.

Zo gezien lagen de oplossingen in elkaars verlengde. Maar over de concrete uitwerking liepen de ideeën uiteen. Voor de buurtbewoners van Hoek/Lijnt was het vooruitzicht, dat zich voor hun deur ingrijpende veranderingen gingen voordoen, aanleiding om hun krachten te bundelen in een buurtvereniging. Op 8 augustus 1977 zag de buurtvereniging Hoek-Lijnt het licht. Hoe zij tot stand kwam en hoe het haar verging, wordt hier verhaald.

In het voorjaar 1977 duikt in Raadsverslagen en Structuurschetsen van Bergeijk steeds vaker het onderwerp 'Verharding

Hoek/Lijnt' op. Nieuw was dat niet. Al vanaf 1934 waren er plannen om het verkeer uit het centrum te verminderen door de aanleg van een weg van

het Eykereind naar de Broekstraat. Het is te zien aan de verschillende rooilijnen die op de Hoek in de loop der jaren werden gehanteerd. In het voorjaar 1977 wordt er gepraat over een brede, rechte provinciale weg, tot 16 meter breed.

Om de gemeenschappelijke belangen te bundelen, gaan Theo Schoenmakers en Wim van Dooremolen deur aan deur op Hoek en Lijnt

vragen wie mee wil doen met een 'Stuurgroep Hoek/Lijnt'. Vervolgens schrijven de initiatiefnemers een vergadering uit om te komen tot de oprichting van een groep of commissie die de buurtbelangen behartigt.

Op 8 augustus 1977 vindt de vergadering plaats in Café 'de Boulevard' te Bergeijk. Er komen 29 hoofdbewoners

van de woningen aan Hoek en Lijnt bijeen. Zij richten (bij meerderheid van 21 stemmen) een 'Belangenvereniging' op, en kiezen daarvoor een zevenkoppig bestuur, bestaande uit P. Verhees, F. Joosten, J. Henkel, W. van Dooremolen, Th. Schoenmakers, J. Theuws en P. van de Mierde. Dit bestuur komt 15 augustus voor het eerst bijeen op Hoek 25. Het stelt de naam van de belangenvereniging vast: BUURTVERENIGING HOEK/LIJNT. Het verdeelt onderling de functies.

Peter Verhees wordt voorzitter, Jan Henkel secretaris en F. Joosten penningmeester. Op 16 augustus 1977 worden B & W en de Gemeenteraad van Bergeijk van een en ander in kennis gesteld. Er volgt ook een artikeltje in 'De Eyckelbergh.'

De eerste taak van de vereniging is het bepalen van een standpunt over de verharding van de weg. De omwonenden zijn daar bepaald niet tegen.

Het fietspad op de zandweg is in de loop van de tijd verdwenen; de weg is, met

zijn gaten en kuilen, een grote puinhoop geworden. Vooral 's winters is hij nauwelijks begaanbaar. De beste oplossing ligt volgens de bewoners in een verharding van de zandweg op het bestaande tracé.

Op 30 augustus 1977 is er voor de buurt een vergadering met B & W van Bergeijk over de plannen. Burgemeester Schaepman stelt dat de weg het huidige tracé zal volgen, behalve bij de aansluiting op de Marijkestraat. De weg zal meer dan 11 meter breed worden. Hij zal de helft van het verkeer door het centrum overnemen.

In september worden op drie avonden 'Hoorzittingen' gehouden. Daarbij ligt het gemeentelijke plan ter inzage. Onzekerheden over de veiligheid, verkeers- en geluidshinder en dergelijke leidt tot een bezwaarschrift dat namens de buurtvereniging op 25 september wordt ingediend. Daarin worden de volgende stellingen betrokken:

1. De voorgestelde weg biedt geen oplossing maar slechts een verplaatsing van het probleem ten koste van een ander deel van de dorpskern.
2. Het is geen goede oplossing voor de aanwonenden, van wie 75 procent vraagt om verharding van de *bestaande* weg voor *plaatselijk* gebruik.
3. Gevraagd wordt om nadere studies onder meer naar de te verwachten verkeersintensiteit op de Hoek als er in de toekomst een snellere

verbinding van de E3 naar de Luikerweg komt. Men is daar ongerust over, zeker nu in Lommel een recreatieplan loopt en een snelweg (de A24) naar de Barrier in de maak is.

Ook worden alternatieven aangedragen:

- a. Het doorgaand verkeer via de Hoekerbeemden en Kromhurken leiden.
- b. Het industrieverkeer aan de Noordzijde via Stokskesweg en ten noorden van het bosgebied naar de Eerselsedijk leiden (ten westen van 'De Paal').

Met Eersel zou moeten worden overlegd over de aansluiting op de weg Dommelen-Eersel (Zo'n noordelijke aansluiting is nu, april 2017, in planning als Middenweg).

Tenslotte is er ook nog een vraag: Het Streekorgaan 'Kempenland' heeft studies gedaan naar waardevolle dorpskernen, o.a. dorpsranden en lintbebouwing. Zijn diens adviezen meegenomen?

Het antwoord van B & W laat even op zich wachten, maar op 27 april 1978 is het zover. Het valt niet mee. De aangedragen alternatieven worden afgewezen met als argumenten:

- Het verkeer kiest nu eenmaal wegen die een snellere doorstroming geven dan het plaatselijk wegennet.
- Met een percentage doorgaand verkeer van 15%, waarvan slechts een gedeelte van de omleiding gebruik zal maken, is het te verwachte rendement van een investering in Hoekerbeemden bijzonder laag.
- De hoeveelheid verkeer die er gebruik van zal maken is gering. De schade aan natuur en landschap wordt te laag ingeschat.

Er wordt geen rekening gehouden met het kostenaspect.

- Het door B & W. gekozen tracé ligt parallel aan het beekdal de Keersop, hetgeen een belijning is die goed past bij het landschap.

De buurtvereniging gaat nu verhaal halen bij de provincie. Het op 19 juni 1978 ingediende bezwaarschrift krijgt 30 januari 1979 een vervolg in de vorm van een hoorzitting bij Gedupeerde Staten. De buurtvereniging legt daar een extra accent op de te verwachten geluidshinder en de mogelijkheid het verkeer in alternatieve banen te leiden. Het mag niet baten. Het bezwaarschrift wordt afgewezen (op 16 mei) in bewoordingen die de gemeente ook al heeft gebruikt. De gemeente zet vervolgens in een rondschrijven van november 1979 alle argumenten nog eens op een rijtje.

Dan rest de buurtvereniging nog één mogelijkheid: De Raad van State. Zij stuurt haar stukken naar Den Haag. Dat doen ook Gedeputeerde Staten, waarbij opvalt dat zij het beekdal nu aanduiden

“als buitengebied dat van belang is voor agrarische doeleinden en tevens waardevol is als landschap”.

De omgeving van de zandweg wordt aangeduid als “een element met een hoge karakterwaarde”.

In juni 1978 had Adviesbureau Van Roon geadviseerd om voor de verharding het lopende zandwegtracé te gebruiken.

Ook opvallend is de stelling dat de gemeente niet verplicht is om over het tracé en de te verwachten verkeersintensiteit informatie aan de betrokken bewoners te geven. Op deze gronden wijzen Gedeputeerde Staten de bezwaren van de bewoners af.

Het gemeentebestuur doet nog een beroep op de omwonenden om hun bezwaar bij De Kroon in te trekken. Dat wordt door de buurtbewoners met een meerderheid van 73% afgewezen.

Op 13 september 1982 bepleit het verenigingsbestuur zijn zaak bij de Raad van State. Vergeefs, zoals spoedig zal blijken. Ook de Raad stelt de gemeente in het gelijk.

De weg zal dus verhard worden op het geplande tracé. De rijbaan wordt wel wat smaller, wat de onteigening van de nodige gronden gemakkelijker maakt. Het zal nog tot 1986 duren voordat de weg geopend wordt.

De buurt heeft dan haar verlies al geaccepteerd en geeft *acte de préséance* bij de feestelijke opening.

De leste stobber

Zij organiseert zelfs een tentoonstelling over de historie van de weg.

En met Carnaval laten de buurtbewoners uiteraard hun gevoelens nog eens de vrije loop.

Wim van Dooremolen

CORNELIS BAKKER, EEN BERGEIJKSE ARTS MET EEN IJSKOUD VERLEDEN

Een van onze vroegere dorpsartsen, Cornelis Bakker, deed mee aan een Noordpool-expeditie. Hij werd geboren op 7 december 1856 in Zaandam. Als arts was hij een van de 23 mannen die in 1882 deelnamen aan de Eerste Nederlandse Noordpoolexpeditie. Zij stond onder leiding van KNMI-directeur Buys Ballot, die er in was geslaagd voldoende middelen te genereren om de expeditie te financieren. Hij stelde een wetenschappelijke equipe van vijf man samen. In Noorwegen charterde men het stoomschip *De Varna*. Op 5 juli 1882 vertrok dit onder grote publieke belangstelling uit de haven van Amsterdam.

Het doel van de expeditie was Port Dikson, gelegen aan de monding van de Jenisej. Daar zou een onderzoeksstation worden opgericht. Port Dikson werd echter niet bereikt. Het expeditie-schip kwam, samen met de Deense schuit *Dymphna*, muurvast te zitten in het ijs van de zuidwestelijke

De Varna op 21 januari 1883 na de tweede hevige ijspersing.

Het Nederlandse onderzoekkamp in maart 1883.

Karazee. Het hele observatieprogramma werd noodgedwongen op het ijs uitgevoerd. Tijdens verschillende stormen verschoven de ijsplaten rondom *De Varna* en raakte het schip zwaar beschadigd. Gedurende de poolwinter werden verscheidene nooddepots aangelegd. Als het weer erg tekeer ging, sliep de hele bemanning met de kleren aan, klaar om het schip te verlaten. Uiteindelijk zou *De Varna* inderdaad zinken, zij het pas in juli 1883, na een hele winter en lente vol waarnemingen. Na het vergaan van het schip vertrok het team, voorzien van sledes en sloepen, naar het zuiden. Het doel was het Siberische vasteland te bereiken. Na een maand zwoegen kwam men aan bij het eiland Vaigatsj. Daar lag ook een klein, nog naamloos eilandje. Het team vernoemde het naar Buys Ballot. Op weg naar het Siberische vasteland werden de expeditieleden opgepikt door het schip *Louise*. Op 1 september bereikten ze in Hammerfest de bewoonde wereld. Een maand later werden ze enthousiast verwelkomd in Nederland.

Cornelis Bakker trouwde op 19 juli 1888 met Maria Johanna Vermeire. Daags daarop vestigde hij zich met zijn vrouw als arts in Bergeijk. Op 26 juli van dat jaar gingen ze wonen in het huis waar voorheen dokter Raupp had gewoond. Drie jaar later overleed hij. Hij was pas 34 jaar oud. Bij de uitvaart was ook meester Panken aanwezig. In een van zijn dagboeken doet hij verslag van de plechtigheid.

“In den namiddag van 7 Sept. Overleed te Bergeik de heer Dr. C. Bakker in den ouderdom van 34 jaren. Den volgende voorm. werden 1 uur lang, ter doodaankondiging de klokken geluid. Ook geschiedde zulks dezelfden duur bij zijne begrafenis Vrijdag 11. Om elf ure trok de stoet met het lijk uit het sterfhuis, alwaar hij ten 12 ure terugkeerde. Op de kist lag een sierlijke krans, door den zwager des dooden uit Holland medegebracht. Onder den lijkstoet bevonden zich nog de vader en schoonvader des docters, alsmede de arts Kuijpers uit Neerpelt, die den overledene in zijne teringachtige ziekte had verzorgd. Bij het graf hield Dominee Mouthaan, nadat de kist met aard overdekt was, eene doelmatige rede over de kunde des overledenen als arts en zijne goedhartigheid, waarom zijn heengaan zeer betreurd werd. Onmiddellijk hierna dankte gezegde schoonvader den hr. A. Van Galen voor zijne buitengewone vriendschap den overledene

bewezen, alsmede dr. Kuijpers, beiden werden zeer aangedaan, alsook anderen der tegenwoordig zijnde personen, waaronder vele vrouwspersonen. De lijkstoet bestond uit 45 mannelijke, alle in 't zwart gekleedde lieden, protestanten en katholieken.

Panken meldt verder: 8 dezer (= 8 juni 1892) is een eenvoudig zerkje op, benevens een ijzeren hek rond het graf van Dr. Bakker op 't Protestantisch kerkhof De Bucht geplaatst, hetwelk ik den volgende dag bezichtigde.

In 2017 is dit graf nog steeds aanwezig.

Ruim een maand na zijn overlijden vertrok zijn weduwe uit Bergeijk naar Leiderdorp. Later kwam ze terug naar Bergeijk om te trouwen met notaris Antonie van Galen, nadat deze weduwnaar was geworden. Nadat ook Antonie was overleden, trouwde ze met diens broer.

Dat dokter Bakker in Bergeijk vrijwel onbekend is gebleven, valt te betreuren. Er had bij voorbeeld best een straat naar hem mogen worden vernoemd. Dat kan nog altijd... .

Jaap Bussing

Bronnen:

*Archief Protestantse Kerk.
Dagboeken Meester Panken.*

HOE FRANSKE DE MÖLDER OORLOGSSLACHTOFFER WERD

Hoewel het 73 jaar geleden is, kan ik me nog goed herinneren dat bij de bevrijding van Bergeijk een van de gewonden uit Luyksgestel naar Bergeijk gebracht werd. Dat slachtoffer bleek ‘vogeltjesfamilie’ van ons moeder - Lien Sengers (1905-1988) - te zijn. Het was Frans Teuwens (1871-1944), in het dorp bekend als Franske de mölder. Zijn vader was molenaar op De Deen. De broer van Franske – Peter Teuwens (1867-1925) – was getrouwd met Johanna Maria Hendrika (Leen) Tilborghs (1876-1951), een oudere zus van mijn grootmoeder Bertha Sengers-Tilburgs (1878-1975). Hun familienaam was in de Burgerlijke Stand aldus verschillend ingeschreven. Frans werd als gewonde met een niet alledaagse ambulance van Luyksgestel naar Bergeijk vervoerd. Hoe hij slachtoffer werd en wat er verder met hem gebeurde, dat laat ik vertellen door Fons van Hove. Zijn verhaal werd door mij op minidisk vastgelegd op 11 november 2004. Hier de wat ingekorte weergave.

Johan:

Ik kan me nog herinneren Fons, dat de paters van Bergeijk - toen wij bevrijd waren - hier in Luyksgestel iemand moesten gaan halen. Er was geen dokter, geloof ik. Dat gebeurde met een lijkwagentje, want toen heb ik met eigen ogen gezien dat de paters met die mens hier door het dorp reden.

Fons:

Dat was onze buurman. Die heb ik nog mee van de zolder af gehaald met mijn vader samen. Het huis waar wij woonden, daar moesten we allemaal uit. Dat zat vol Duitsers, vol Duitse soldaten. Dus alles moest eruit. En heeft mijn moeder, met mijn broers en zussen, op de Lage Berkt in de schuilkelder gezeten. Bij familie. Mijn vader en ik zijn hier gebleven. Wij hielden alles in de gaten. Dat konden wij altijd mooi bekijken. Daar hadden we een bepaald plekske voor. En op een gegeven moment... Dat was Teuwens, heette hij, maar we noemden hem Franske de mölder. Die is ooit molenaar geweest, tenminste familie daarvan, en die had een nicht.

Dat was geen zus, hoewel iedereen dacht dat het een zus van hem was. Maar dat was niet waar, die woonde erbij. En die kwam 's nachts bij ons in de schuilkelder zitten. En hij, Franske, deed dat niet. We hadden dikwijls gezegd: 'Frans kom toch bij ons in de schuilkelder zitten, want het is levensgevaarlijk met dat schieten.'

'Nee', zegt ie, 'dat doe ik niet, want als ze je moeten hebben, dan is dat de wil van Onzeliervenheer.' Hij was tabak aan het ophangen, op de zolder. En ze hadden hem.... Heel het dak eraf... Zwaar gewond. Ja, wat moet je ermee? We hebben hem dan toch van die zolder af gekregen, mijn vader en ik, en hem in de kelder gelegd. Dat is toch altijd nog veiliger dan daar boven op de zolder. Maar ja, wat moet je ermee? Geen verband. Niks... Mijn vader is dan op handen en voeten naar waar (Huize) Lucia is, gegaan. Daar had je een verpleegsterspost. Daar wilde hij verband gaan halen en eventueel de pastoor, om hem te bedienen. Maar de pastoor was ziek of iets, die kon toch niet meekomen. Ja, geen verband. We hebben toen een

laken gepakt en daar repen afgescheurd, en hem daarmee zo goed als we konden verbonden.

Ik zie nog dat mijn vader hier achter in zijn kuit zo'n lange granaatscherf eruit haalde. Die heeft bij ons nog lang in een appelboom gehangen. En zijn achterwerk hier, dat was helemaal weg. En toch heeft hij nog enkele dagen geleefd.

Dokter Smulders is toen van Bergeijk af gekomen, met de fiets. En die had tussen de stangen van zijn fiets een plaatje met het Rode Kruis erop. Die is er hier nog bij geweest. Toen zijn de paters van Bergeijk gekomen, met dat wagentje, en die hebben hem meegenomen.

Johan:

Ik zie dat nog voor me alsof het gisteren gebeurd is. Dat wagentje bestaat nog. Ze gebruiken het niet meer in de kerk. Toen het opruiming was, omdat die nieuwe kerk gesloopt werd, stond dat daar en kon iedereen meenemen wat hij gebruiken kon. Iemand die het zonde vond om dat wagentje op te ruimen, heeft het aan het Sint Jorisgilde gegeven. De gildebroeders hebben het weer mooi opgeknapt.

Johan:

Zijn er verder hier nog andere oorlogsslachtoffers geweest?

Fons:

Een paar, die wat licht gewond waren. Er is er een door zijn been geschoten door de Duitsers. Toontje Dekkers, de oude Dekkers dan, de vader van de postbode Jan Dekkers.

En dan Franske Scheerens, waar een zoon van in Bergeijk woonde, Sjefke Scheerens. Die woonde in de vroegere Patronaatstraat (nu Dr. Rauppstraat). Daar de vader van, die was ook aan zijn been geraakt. Maar ik meen toch dat het niet door een granaatscherf was. Die hebben dat verder allemaal overleefd.

Johan Biemans

(Zie ook *Bergeijk in oorlogstijd* p. 323 en 420.)

DE LEGENDE VAN DE KNARSENDE KERKKLOK KATHERINA

Klokken hebben door de eeuwen heen de fantasie geprikkeld. Geen klok van naam en faam, of er kleeft wel een mooie, vrome en stichtende legende aan. Ook onze eigen ‘Katherina’ is er niet aan ontkomen. Het was Piet Aarts die onze redactie er op attendeerde. Hij had er ook de nodige papieren bij: een artikel in de ANWB/VVV Reisgids Nederland ‘Oostelijk Brabant’ (Den Haag 1995, pagina 74), geschreven door landschaps-historisch publicist Steven van Schuppen (* Kortgene, 1955), en een adembenemend lang vers van een anonieme dichter. Onze redactie koos voor een mengvorm van beide documenten. Een soort beurtzang tussen artikel en vers. We beginnen met het begin van het artikel. Dan volgen enkele strofen van het vers. En dan gaan we tweestemmig verder.

“Over de toren en de klok van Bergeijk is een berijmde legende overgeleverd. Daarin wordt verhaald hoe in 1648 de oude Hofkerk in ketterse handen kwam.”

1. “Het was in het begin van de zestiende eeuw
De tijden waren slecht gegaan
Het Rooms geloof stond op de proef
De kerken moesten er aan
8. De Pieterskerk hier in Bergeijk
Zij werd ook niet gespaard
Maar vernield was er niet veel
Ze kwamen hier te laat
9. De beelden waren allemaal weg
En ook de heilige vaat
Door roomsen uit de kerk gehaald
Bij dag maar ook zeer laat
10. De heilige vaten werden bewaard
Te Postel in de abdij

De beelden bij katholieken thuis
Of in boerderijen langs de hei.”

“Nadien moesten de katholieken naar de kerk in een kapel op de hei, net over de grens met de Luikse enclave Gestel. Zulks was ‘de Calvinist’ een doorn in het oog.”

13. “Daar stond op Gestels grondgebied
In schaduw van berk en eik
Omgeven door een brede gracht
De heikerk van Bergeijk

18. De Calvinisten was die kerk
Een doorne in het oog
Zij smeedden een plan tot wraak
Wat er ook van komen moog.”

Zeven mannen met Calvinistisch bloed in de aderen, vormden een bende.
“Zij zwoeren dat de toren van de Pieterskerk op hun hoofden mocht
neerstorten en dat de kerkklok mocht barsten als het hen niet zou lukken de
roomse heikerk plat te branden.”

21. “Zij trokken nog dezelfde nacht
Opgezweept door drank en wraakgevoel
Langs velden en paden door de hei
Heel langzaam naar hun doel

23. Ze kwamen aan de deur, op slot
Geen lichtje brandt er binnen
De poort is sterk, de gracht is diep
Wat gaan we nu beginnen?

24. Een van de zeven wist wel raad
We gaan een stormbok maken
En lopen dan de poort maar in
Zo gaan we er geraken

29. De pastoor hield in die tijd
Te Postel in de abdij
Retraite met een priesterschaar
Van heel de baronij

30. Daar stak hij de armen hemelwaarts
En bad te middernacht
O God, mij weegt het hart zo zwaar
Ik weet niet wat mij wacht.”

“Verhoord werden de gebeden van de pastoor. De brandstichting mislukte.
Het strooien dak van het heikerkje wilde niet branden.”

32. “De Calvinisten, steeds in de weer
De boel in brand te steken

Wisten het zelf ook niet meer
Hoe ze het ook bekeken

35. Ze gingen terug langs hetzelfde pad
Zoals ze waren gekomen
Ze zeiden niets, maar wisten wel
Die hulp, die kwam van boven.”

“De toren van de Hofkerk stortte in en de klok barstte. Maar de snode brandstichters, die er onder stonden, bleven – o mirakel – ongedeerd. De roomse God blijkt altijd weer barmhartiger dan de calvinistische. De klok kreeg een plaats in een houten luhuis. Maar door de barst knarste en kraste zij onbedaarlijk. Een zeer doordringend geluid dat eens op een avond een rijke man van de ondergang zou redden.”

43/54 “Daar waar Bergeijk aan Neerpelt grenst
Bevindt zich een moeras
Dat schier een uur in het rond beslaat
Van modder, slik en dras

55. Misleid door mist en duisternis
Doolt daar een heer in ’t rond
’t Is herfst en koud, hij ziet geen hut
En voelt geen vaste grond

56. Waar moet hij heen? ’t Is negen uur
De nacht is guur en lang
‘O God, o red mij uit de nood
Mij klopt het hart zo bang’

57. Zo bad hij, God verhoorde hem
Want na een ogenblik
Daar wordt een grote klok geluid
Hij gaat door, over drab en slik

58. En gaat naar de plaats alwaar de klok
Snerpend scherp blijft slaan
Zo vindt hij snel de rechte weg
En komt behouden aan.”

“Diep dankbaar deed hij de schout een royale schenking. Op voorwaarde dat de Bergeijkse klok voortaan elke avond om negen uur zou worden geluid als auditief baken voor de ronddolende reiziger.”

62. “Het goud van de onbekende heer
Was ’t werktuig in Gods hand
De klok moest krassen ’s avonds laat
Ten spot van de protestant.”

“En de klok geluid, alle avonden om negen uur, totdat het aloude gebruik in 1830, wegens het uitbreken der Belgische revolutie werd verboden. Waar revoluties al niet goed voor zijn.”

Nawoord van de redactie: De oplettende lezer zal het niet ontgaan zijn dat er iets niet klopt in het vers. Ondanks haar zeer eerbiedwaardige leeftijd vertoont de Katherina nog geen tekenen van slijtage. Laat staan van een barst. En haar stem is nog even fris als die van de eeuwige jeugd.

Bewerking Cas van Houtert

De nummering van de strofen volgt de publicatie van de 66 strofen van de ‘Legende’ in ‘De oude Hofkerk Bergeijk’ door Johan Biemans (Bergeijk 1983, pagina 39 t/m 45), verkregen in 1966 via Kees Slenders, aangevuld met de strofen uit ‘Bijvoegsels voor de Beschrijving van Bergeijk’ door P.N. Panken (pagina 102-105). (Martien Veekens)

Foto door M.V. tijdens expositie 'Getekend Verleden' (Hofkerk, augustus 2016)

MENIGEEN KLOM NAAR DE JARIGE KATHERINA IN LUIHUIS

Foto Juriaan Balke (ED)

OVERPEINZING BIJ ONZE FEESTKLOK KATHERINA

Petje af voor de redactie van De Keersopper met een speciale uitgave als hulde aan onze 650-jarige Katherina. Ook de interessante tentoonstelling in de Hofkerk over haar geschiedenis en over klokken in het algemeen verdient een warm applaus.

Bladerend in de annalen van De Keersopper zag ik dat in de zesde editie (sept. 2007) Wil van Ham al een artikel wijdde aan *De instorting van de toren van de Hofkerk*. Als bron vermeldt hij de *Beschrijving van Bergeijk* van Panken en Van Sasse Van Ysselt. Op pagina 20 schrijft Wil: “De dreigende instorting van de toren had tijd gegeven de oude klok te redden.” Deze informatie heeft hij zeker niet van Panken; ik ken ook geen andere bron. Voor mezelf concludeer ik daaruit: *Ze hebben in elk geval de kans gekregen om de klok te redden, maar hebben ze het wel gedaan?*

In De Keersopper nummer 7 (dec. 2007) schrijft Wim van Dooremolen een vervolg onder de titel *Het Luihuis in Bergeijk*. Hij volgt daarin de lezing van Wil van Ham. Op pagina 16 lees ik bij Wim: “Uit voorzorg werden daarom de klok en de in 1637 aangeschafte ‘comme’ of archiefkist van de gemeente uit de toren verwijderd.” Wanneer dat gebeurde, staat er niet bij. Ik mis ook een bronvermelding.

In nummer 24 (mrt. 2012) verscheen van Wim het artikel: *Een spoor van het verleden: Hofkerktoren*. Op pagina 17: “Tja, ze hadden al eerder uit voorzorg de archiefkist uit de toren gehaald.” De klok noemt Wim dit keer niet.

In het recente ‘jubileumnummer’ 46 vinden we de bijdrage van Wim *Hoe de Hofkerk haar toren verloor*. Op pagina 13 lees ik nu: “Toen de gebreken eenmaal gesignaleerd waren, werden uit voorzorg de klok en de in 1637 aangeschafte ‘comme’ of archiefkist van de gemeente Bergeijk uit de toren verwijderd.” Klok en comme zijn nu beiden in beeld.

Het Eindhovens Dagblad maakt er op 15 en nog eens op 22 juli van: “In 1637 werd de klok uit de toren gehaald en veilig gesteld”.

Met dit vijfde voor me bekruipt me het gevoel dat de suggestie van Wil van Ham "... had tijd gegeven de klok te redden" een eigen leven is gaan leiden. Het heeft er alle schijn van dat de klok werkelijk gered was vóór de toren is ingestort. Maar helaas, zo lang niemand daarvan de betrouwbare bron kan melden, moeten we het doen met niets meer dan een veronderstelling. Of, met het spreekwoord: 'We hebben de klok horen luiden maar weten niet waar de klepel hangt'.

Het jaar 1637

Opvallend is dat Wim het in zijn artikel van 2007 heeft over *de in 1637 aangeschafte 'comme' of archiefkist*. Deze 'comme' werd zeker in dat jaar niet aangeschaft. Waarschijnlijk is dat al veel eerder gebeurd. In het manuscript van Panken 'De Geschiedenis van Bergeik', uitgegeven door de Stichting Eicha en slechts gedeeltelijk gepubliceerd in 'Beschrijving van Bergeik' door Panken en Van Sasse Van Ysselt, lezen we het volgende onder het kopje *Stadhouders te Bergeik*:

"1637 *Jan Thijssen* werd 24 Augustus van dat jaar als geëligeerde (*gekozen*) Schrijver beëdigd door den Officier, ten overstaan van Schepenen. Het Rekenboek der gemeente behelst eene *Ordonnantie ende Reglement geraempt ende gemaect bij Schepenen en Borgemeesters ende andere Regeerders des Dorps van Bercheyck ter oorsaecken vanden nieuwen geëliguerden Boekhouder ... opden 24 dach Augusti vanden tegenwoordigen jare 1637*.

Uit de dan volgende, behartenswaardige instructie voor genoemden gezworen Schrijver neem ik slechts over: "*dat die voors. boecken sullen worden bewaerd in een gesloten kiste oft comme berustende in de kercke van Bercheyck oft wel op andere bevrijde plaetsen in soo verre het mogelijk is.*" Tot zover citaat Panken.¹

Uit dit citaat kan dus niet worden afgeleid dat de comme in 1637 werd aangeschaft. En ook niet dat die in de toren werd bewaard. 'In de kercke', lezen we. De bouwvallige toren lijkt me overigens ook een vochtige plaats voor een kostbaar archief.

¹ Geschiedenis van Bergeik, uitg. Stichting Eicha p. 179.

Tussen haakjes, het begrip *luihuis* is in Bergeijk pas ‘in de volksmond’ ontstaan toen er een parochieblad kwam onder de naam *Het Luihuis*². Daarvoor hadden we nog nooit anders gehoord dan: *het klokkenhuis* ofwel op z’n Bergeijks *’t klokkenhaus*. Wel met de meervoudsvorm klokken, wat niet hoeft te betekenen dat er ooit meer dan één klok in het klokkenhuis hing. In mijn jeugd heb ik dikwijls vier sterke mannen met vuistdikke klokzelen in de hand deze zware klok zien luiden. Het was nog handwerk. Als voorloper op De Eyckelbergh (1955-vandaag) was er de *Klanken uit Bergeijk* (1946-1950).

Wat onverwacht nog uit de vergetelheid opdook, is een uit de nalatenschap

van meester Panken bewaard ‘afwrijfsel’ van een deel van het klokschrift. Hij heeft dat meer dan honderd jaar geleden zelf gemaakt voor de pastoor in Jutphaas, zoals achter op het document te lezen staat. Het is het eerste woord (*zie foto op volgende pagina*): **VOCOR** (ik heet),

met houtskool op een witte strook gewreven.

Het kreeg een ereplaats bij de tentoonstelling

in de Hofkerk en, voor het feestjaar van onze Katherina, hier dus ook in ons eigen heemblad.

Johan Biemans

² Eerste nummer verscheen met Kerstmis 1984 met verklaring van deze naam voor het parochieblad. Onze pastores waren Wim van Bergen en Harrie de Groof.

IN DIT NUMMER

- Hoe een buurtvereniging en B&W de degens kruisten
Wim van Dooremolen pag. 2
- Cornelis Bakker, een Bergeijkse arts met een ijskoud verleden
Jaap Bussing pag. 8
- Hoe Franske de Mölder oorlogsslachtoffer werd
Johan Biemans pag. 11
- De legende van de knarsende kerkklok Katherina
Bewerking Cas van Houtert pag. 14
- Menigeen klom naar de jarige Katherina in Luihuis
Martien Veekens pag. 20
- Overpeinzing bij onze feestklok Katherina
Johan Biemans pag. 21

ISSN: 2213-820X

Redactie: info@heemkundekringbergeijk.nl

Cas van Houtert

Wim van Dooremolen

Jaap Bussing

Ad Tilborghs

Martien Veekens (tevens vormgeving en productie)